

ԱՂՔԱՏԻ ՊԱՏԻՎԸ

I

Ղ... գյուղաքաղաքում առանձնացած ապրում էր Սիմոն անունով մի բարի մարդ: Նա չէր խառնվում գյուղական գործերին. երևի գիտեր, որ իրան խոսքը չի ընդունվի, նրա համար էլ պոչն իրան էր քաշել:

Սիմոնը մի կարմիր կով ուներ, մին էլ՝ մի սիրուն կին. կինն էլ շատ սակավ էր պատահում, որ հարևանություն աներ դրացիների հետ. քաշվում էր հարուստ հարևաններից, գիտեր, որ յուր գնալ-գալը դյուրեկան չէր նրանց համար: Եվ, իսկապես, հարևանների դռներն ընկնելու կարիք էլ չուներին:

Սիմոնը չուրի կամ գութանի ժամանակ ընկեր էր դառնում անասուն ունեցողի հետ, տանջվելն իրանից, անասունը՝ լծկանը, հարևանից, և յուր հողերն էլ նրանցի հետ վարում: Երբեմն էլ պատ էր դնում, տախտակ էր քաշում, ձուկն էր բռնում մոտակա գետից, ծախում և կարողանում էր թե չէ, ամեն բանի էլ ձեռքը զցում էր: Դրա համար էլ ոչ լավ ձուկը բռնող էր, ոչ կարգին պատ դնող և ոչ մի բանում հայտնի չէր. միայն մի բան լավ գիտեր, որ լավ սրախոսում էր և ծիծաղալի առակներ էր պատմում: Այդ էլ վերագրում էին նրա խելքի պակասությանը, անունն էլ «շաշ Սիմոն» էին դրել:

«Մի անգամ մի գյուղում մնի համար պատ դրի,— պատմում էր նա յուր կյանքից,— գործս վերջացրի, ասի՝ դե փողս տվեք, գնում եմ: Եկան պատին մտիկ արին, ասեցին. «Ուստա՛, էս գզեր քու շինած պատի տակին քնի, առավոտը քու վարձն էլ տանք՝ մի բան էլ ավելի, վեր կաց գնա», համաձայնվեցի ոչ. վախեցի գզերը պատը վրես քանդվի... պատն էլ թողի, վարձս էլ, վեր կացա եկա մեր տունը»: Բայց խո ամեն մարդ այսպիսի պայման չէր կապում ուստա Սիմոնի հետ: Շատ մարդ էլ հենց նրա զվարճախոսությունների ու առակների համար դեռ վարձիցը մի բան էլ ավել էր տալիս: Եվ իրանց աղքատության մեջ ուրախ ապրում էին մարդ ու կին:

Այս մի փոքրիկ ուրախություն էր, որ ավելի շուտ բխում էր Սիմոնի սրտից, քան թե ունեցածից. բայց մարդիկ սրան էլ էին նախանձում:

— Ախպե՛ր, մենք էսքան չարչարվում ենք, մեզ համար ապրանք ունենք, դուքան ունենք, առուտուր ունենք... Է՛լ չենք կարողանում ծերը ծերին հասցնենք, սա էս ո՞նց ա ապրում, ոչ ջեբումը կապեկ ունի, ոչ դռանը չորստոնանի, ոչ գլխումը՝ խելք...

Այսպես նախանձում ու զարմանում էին համագյուղացիք, հարևանները Սիմոնի ապրուստի վրա և միշտ էլ «շաշ» էին անվանում:

— Շաշ Սիմոնի թայն էլ չկաս,— նախատում էին կանայք իրանց ամուսիններին,— տարենը երկու-երեք թագա լեհին (դերիա) ա հագցնում իրան էն անբան կնգանը... թողում չի բոբիկ ոտը գետին տեսնի...

— Դե նրա կնիկն էլ սիրուն ա, քու թայր խո չի,— կես լուրջ, կես հանաք նկատում էր մարդն յուր բարկացած կնոջն ու հեռանում:

Հիրավի, Միմոնի կնոջ գեղեցկությունը մի երկնային պարզ կերպով էր, որ բաժին էր ընկել աղքատին: Նա մի բուրավի, շքեղ շուշան էր, որ դուրս է գալիս հաճախ մի հասարակ մացառի, մի փոքրիկ թփի տակ և զվարթ ծաղկում է, ժպտում, առանց մտքովն անցկացնելու, թե քուրդը բուսել է վճիտ ջրերի ափին կամ զանգակծաղիկը փայփայված է բուրաստանում, նրան միայն մի փոքր լույս, մի փոքր արևի շող է հարկավոր...

Ես մոռացել եմ այն պարկեշտ, ամոթխած սիրունի անունը, բայց գյուղացիք նրա ավել անունն էլ դրել էին «Եղապատառ»: Գյուղի ջահելները աչք էին տնկել այս կնոջ վրա: Քանի անգամ զանգատվել էր նա մարդուն, թե՛ աղբրումը ջուր լցնելիս Ղազանց Գալուստը աչքերին խոր մտիկ տվեց ու ասաց «ուխա՛յ»... Վարթումանց Փիլոսը իրանց դռնովն անց կենալիս աչքով արավ... Միրզանց Առաքելը ճանապարհին «ղաստի» դիպավ իրան...

— Պտղատու ծառին շատ քար կզգեն... Էդ ամեն կնգա էլ կպատահի, սիրտդ կոտրիլ մի, ես էլ եմ շատերին աչքով արել,— հանաք անելով կնոջը պատասխանում էր ուստեն:

Բայց, այսուամենայնիվ, թեկուզ հենց մենակ չմնալու, չվախենալու համար, որովհետև պատդիր, խզարչի, ձկնորս և այլն Միմոնը հաճախ գյուղից հեռանում, ուրիշ տեղ էր մնում, իրանց հարևան դարբին Ակոփի փոքրիկ աղջիկը գիշերները Միմոնի կնգա մոտ էր քնում:

Գիշերները երկա՛ր հեքիաթ էր ասում Միմոնի կինը յուր փոքրիկ ընկերուհու, ութ-տասը տարեկան Մարուշի համար (այսպես էր հարևանի աղջկա անունը): «

Զմռուխտ դուշի» հեքիաթն էր ասում կամ պատմում էր, թե ինչպես մայրը յուր յոթը խորթ աղջիկներին ձգեց հորը ու ջաղացաքարը դրեց բերանին, իսկ նրանք օրը մի չամիչ գտան, ապրեցին ու փորելով, փորելով հասան մի ստորերկրյա զարմանալի աշխարհ... և կամ թե «Լիս ու մութ աշխարհների» մասին էր պատմում, մինչև երկուսն էլ քնում էին:

II

Ահա ուստա Միմոնի սպիտակ տնակը՝ մենակ, առանձնացած, երկու լուսամուտի փեղկերն էլ փակված, երևում է պարտեզի մի քանի ծառերի ետևից: Գիշերը խաղաղ է, ինչպես քունը, և կախարդիչ, քան երազ: Կարծես թե այս գիշերն էլ արևելյան մի հի՛ն-հի՛ն հեքիաթ լինի...

Երկու հոգի այս պահուն ծառերի տակովն անցան... մոտեցան Միմոնի դռանը: Թե ինչ էին անում նրանք, դժվար է ասել, միայն շուտով ետ բացվեց դուռը շրջակալով և երբ բացվեց, ներսից պարզ լավեց մի սուր ճիչ, որ իսկույն լռեց, և մի կանացի ձայն միաժամանակ աղաղակեց. «Ո՛վ եք, ի՞նչ եք ուզում... ո՛վ եք, ո՛վ, ո՛վ...»: Դուռը շուտ փակվեց, ձայնը խլացավ, բոլորովին կտրվեց:

Այդ գիշեր ուստա Միմոնը գնացել էր մոտիկ գյուղը, կարծեմ փուռը շինելու և, երևի, խորը քնած, մի վատ երազ էր տեսնում յուր տան գլխին:

Գյուղական դատարանում ուստա Միմոնի գանգատը լսելուց հետո, ոմանք հանդիմանելով, ոմանք թքելով, մի քանիսը բարկանալով խորհուրդ տվին, որ ձեռք քաշի «կեղտոտ բանից»:

— Թե որ կեղտոտ բանն ուզում չեք, դե դատաստան արեք, թե չէ՝ ես իմ ձեռովը կանեմ... — գոռում էր ուստա Միմոնը և կարմրած աչքերը քիչ էր մնում դուրս թափվելին բներից: Նրա կողքին հեկեկում էր փոքրիկ Մարուշը:

— Հա՛, անգաճը կկտրես, էլի,— ձայն տվին չորս կողմից և ծիծաղելով նայեցին մեղադրյալին:

Սա գյուղի հայտնի լոթիներից մեկը՝ Մանդրոն էր: Մահուդ չուխով, երկայնաճիտ, բարձրակրունկ կոշիկները հագին, ֆուրաշկան մի ականջի վրա թեքած, կարմիր բաղդադին վզովը ձգած, մի կողմ կանգնած, նա ժպտում էր ուստա Միմոնի և նրա բարկության վրա: Հերոսին շրջապատել էին յուր ընկերից մի քանիսը, որոնք եկել էին դատին ներկա լինելու:

— Կսպանե՛մ, ետո պատասխանը դուք կտաք,— բարձրաձայն սպառնում էր Միմոնը, տեսնելով, որ դատարանն անուշադիր է յուր բողոքին:

— Սպանող ես՝ քու կնիկը պահի, շաշ գետինը մտած,— ձայն տվեց մեկը, և սրան հետևեց ընդհանուր ծիծաղը:

— Սպանիլ մի՛, ուստա Միմոն ջան, մեղք ա, մուրազի վրա ջահել ա,— հեզնեց մի ուրիշը՝ նոր հռհռոց բարձրացնելով:

Այնտեղ տանուտերը մերթ ծիծաղելով ու հանաքներով, մերթ սպառնալով ու բարկանալով ստիպում էր Միմոնին, որ ձեռք քաշի «կեղտոտ բանից», բայց այդ չէր հաջողվում:

— Ես ասում եմ, որ արին պետք է անեմ... հիմի էս ա, որ ասում եմ... — իբրև հաստատ որոշում շուտ-շուտ կրկնում էր Միմոնը, սակայն բոլորն էլ գիտեին, որ նա արյուն անող մարդ չի:

Մանդրոյի ընկերներից մեկը պատի տակը քաշեց տանուտերին, ականջումը մի բան փսփսաց, տանուտերն էլ Միմոնին մի կողմ քաշեց՝ ականջումը փսփսաց:

— Չեմ ուզում,— նրա ձեռքից ազատվելով գոռաց ուստեն,— չեմ ուզում:

— Դե՛ որ չես ուզում, վկաներդ բեր, գործը շարունակում եմ,— դեմքը թթվացնելով ասաց տանուտերը և պաշտոնական դիրք ընդունեց:

Միմոնը չվախեցավ:

— Ա՛յ վկա,— համարձակ ցույց տվեց Մարուշին:

— Դա երեխա ա, երեխի վկայությունը զակոնը չի ընդունում:

— Իմ կնիկը ճանաչել ա,— իսկույն վրա բերեց ուստեն:

— Քու կնիկը շատ կարելի ա սուտ ա ասում, զակոնը առանց ֆակտի գանգատավորի խոսքին չի հավատում,— կրկին խիստ ու կոպիտ մերժեց տանուտերը:

Միմոնը հուսահատութենից ու կատաղութենից քիչ էր մնում վրա թռչեր, խեղդեր յուր երեսին սառն հանդարտությամբ նայող տանուտերին, բայց իրան զսպելով, հարցրեց,

— Բաս էս ո՞նց պըտի ըլիլ...

— Էնհենց պըտի ըլիլ, որ դրուստն իմանալու համար ես պետք է քննություն անեմ, պետք է քու կնգանը տանեմ դոխտուրի մոտ, որ դոխտուրը քննի...

Միմոնը մնաց դիք կանգնած, արյունը գլուխը տվեց, ականջները տժժացին, նա չէր իմանում, թե որտեղ է կանգնած, չար մտքերն արդեն խոնվում էին նրա գլխում...

— Ադա՛, գնացեք սրա կնգանը բերեք,— հրամայեց տանուտերը, և մի աղմուկ ընկավ: Ոմանք տանուտերին էին խնդրում, ոմանք գնացողներին էին բռնում, ոմանք էլ Միմոնի հետ էին կովում յուր «շաշության» համար, որ բանն այստեղ հասցրեց, և աշխատում էին համոզել, որ գոնե այժմ ետ կանգնի խայտառակությունից: Փոքրիկ Մարուշը կպել էր Միմոնի փեշերին և յուր վախեցած աչքերով մեկ խոսողների երեսին էր նայում, մեկ Միմոնի:

Այս ժամանակ դատարանի լուսը մթնեց, և յուր ահագին գայլենի քուրքը ներս բերեց գյուղի հարուստներից մեկը՝ Պետրոս աղեն:

— Ի՞նչ խաբար ա, ի՞նչ էք դալմադալ անում,— ծանր-ծանր հարցրեց աղեն: Եվ բոլոր պատմությունը, թեպետ հայտնի էր իրան, ուշադիր լսեց, իբրև թե նոր էր իմանում:

Գլուխը պտտելով խոր հառաչեց գյուղի հայրը և խորհրդավոր ձայնով դարձավ շուրջը.

— Գետինը մտե՛ք. . . ձեններուդ կտրեցե՛ք, անաբուռներ, աննամուսնե՛ր. . .

Այս խոսքերն այնպիսի ազդու կերպով արտասանեց, որ բոլորն էլ գլուխները կախ արին, և եթե մի օտար մարդ լիներ, կկարծեր, թե ամաչեցին:

— Սրան մտիկ արեք, սրա՛ն,— գլուխը վեր քաշելով, ձեռքը դեպի Միմոնը մեկնեց աղեն,— օղլուշաղի անունը բերել ա գցել գեղամեջ...

— Բա սուս կենա՛մ... նամուսս գետինն էք կոխել... բա սուս կենա՛մ...— դռալով ընդհատեց ուստա Միմոնը:

— Բաս ի՞նչ կանես, որ սուս չես կենալ...

— «Ի՞նչ կանե՛մ...», արին կանեմ, արի՛ն...

— Ա՛յ տղա, դեռ կանգնած ե՞ք, էս բոպեխս գնացեք, սրա կնգանը բերեք,— տեղիցը վեր թռավ տանուտերը:

— Կացե՛ք,— աչքերը չռեց աղեն, և նորից աղմուկն ընկավ: Այս ժամանակ տանուտերն ու Պետրոս աղեն իրար մի քանի խոսք ասացին:

— Սո՛ւս կացեք,— ձայն տվեց աղեն,— ի՞նչ էք գորտան ժամատուն շինել... Սանդրո՛, էստեղ արի:

Սանդրոն մոտեցավ:

— Մի հինգ մանեթ հանիր էստեղ:

— Ախար գուր ա, է՛, աղա:

— Ես քեզ ասում եմ՝ հանի՛ր:

— Ախար զուր ընչի՛ հանեմ:

— Ես քեզ ասում եմ զո՛ւր հանիր,— բարկացած հրամայեց աղեն:

Սանդրոն, քթի տակը ժպտալով, մի հնգանոց հանեց, տվեց աղին և ուզում էր հեռանալ:

— Կա՛ց, ո՞ւր ես գնում... դու էլ էստեղ արի, Սիմոն:

— Գալ չեմ, էդ խելքից հեռու բան ա... ես իմ նամուսը փողով չեմ առել, որ փողով էլ ծախեմ:

— Էստեղ մոտի՛կ արի:

— Ասեցի, որ գալ չեմ:

— Դե գնացեք, ասեցի... ես էստեղ խաղ չեմ անում... Շուտ գնացեք, սրա կնգանը բերեք,— կրկին մեջ ընկավ տանուտերը:

— Կացե՛ք, դեռ չգնաք... Սիմո՛ն, քեզ ասում եմ էստեղ արի:

— Առաջ գնա, է՛լի,— խառնիխուռն աղաղակում էին այս ու այն կողմից:

— Գնա բարը՞, հինգ մանեթն առ, է՛լի...

— Տո շա՞շ, գնա, մուֆթա փող ա, առ ջեբդ դիր. մի տարի որ տանջվես, պատ դնես, էդքան աշխատիլ չես...

— Կասես թե մենձ բան ա էլել... առաջ գնա՛...

Աղաղակելով, շշկլացնելով ու հրելով առաջ բերին Սիմոնին, մոտեցրին Սանդրոյին. աղեն նրանց ձեռք ձեռքի տվեց, հնգանոցը կոխեց Սիմոնի բութն ու գոռաց՝ պոռշտի՛:

— Պոռշտի՛, պոռշտի՛,— աղաղակեցին գյուղացիք:

Սիմոնն անզգայաբար գլուխն առաջ ծռեց:

— Անո՛ւշ, անո՛ւշ,— ձայն տվին գյուղացիք:

Հաշտությունը կայացավ...: Երբ որ սկսեցին արդեն ուրիշ բաներից խոսալ, Սիմոնն աննկատելի կերպով, փոքրիկ Մարուշի ձեռքը բռնած, էնպես թաքուն դուրս եկավ դատարանից, որ ոչ ոք չնկատի...